

VEILIGHEIDSDOSSIER
EXTRA-MUROS-ACTIVITEITEN

2. INFORMATIE VOOR DE
LEERKRACHT/BEGELEIDER

2.1. Handleiding

2.1.1. Voorwoord

Opvoeding en opleiding zijn er op gericht om te zorgen voor de ontwikkeling van kinderen, jongeren en zelfs volwassenen. Dit moet hen in staat stellen de uitdagingen te beantwoorden van de samenleving waarvan zij zullen deel uitmaken of waarin zij reeds fungeren.

Extra-muros-activiteiten, als onderdeel van het algemene opvoedingsproject van de school, kunnen sterk bijdragen tot deze ontwikkeling.

Bij excursies krijgen leerkrachten en leerlingen echter dikwijls een andere rol: de normale klassituatie verdwijnt, de leerkracht staat tussen de leerlingen, de leerlingen voelen zich vrijer,... De activiteiten verlopen meestal in een niet alledaags schools kader en de begeleider begeeft zich op een terrein waarbij de gevaren en de risico's niet zo bekend zijn.

Veiligheid is onlosmakelijk verbonden met risico. Deze veiligheid kan gemaximaliseerd worden door de risico's te minimaliseren. Dit is niet alleen voor onderwijssituaties een waarheid, maar het principe "minimale risico's - maximale veiligheid" is een levensmotto.

Geen enkel systeem is echter volledig veilig, geen enkel systeem garandeert volledige afwezigheid van het ongevalrisico. Het risico op ongevallen tijdens (sportieve) excursies, schooluitstappen, sportdagen en naschoolse sport kunnen niet uitgeschakeld worden, wel geminimaliseerd.

2.1.2. Risicobeheersing

2.1.2.1. WAT KAN ER FOUT GAAN?

In de tabel of volgende bladzijde staat een overzicht van enkele omgevings-, uitrustings- en persoonsgebonden factoren die kunnen leiden tot eventuele risico's. Daartegenover is een overzicht van mogelijke passende preventiemaatregelen geplaatst.

2.1.2.2. KEUZE VAN DE ACTIVITEIT

Risico's kunnen verbonden zijn aan de aard of de keuze van de activiteiten, zeker wanneer ze collectief beoefend worden. Bij de keuze moeten we rekening houden met:

- de moeilijkheidsgraad van de activiteit;
- de inherente risicofactoren van de activiteit (bv. klimmen, speleo, fietstochten,...);
- de beginsituatie van de leerlingen:
 - ontwikkelingsniveau, vaardigheidsniveau: kan iedereen zwemmen,...
 - fysieke conditie en gezondheidsgesteldheid: fysiek zwakke leerlingen,
 - mentale ingesteldheid: angstig, roekeloos,...

De activiteit moet het product zijn van een leerproces: van >>> naar, m.a.w. de leerlingen moeten voorafgaandelijk de nodige kennis en ervaring hebben opgedaan. Zonder voorbereiding kunnen de fysiek en/of bewegingsvaardig zwakke leerlingen niet mee. De leerkracht houdt zich met de zwakkeren bezig, de betere leerlingen kunnen niet in toom gehouden worden -> de groep valt uiteen.

Tabel

Gebonden factoren	Risico's (algemeen)	Preventiemaatregelen (algemeen)
OMGEVING		
Terrein modder, losse stenen, rotsen, water, sneeuw, ijs, moeras, wegen in slechte staat, hindernissen, toegankelijkheid, druk verkeer, ontbreken van voetpad	struikelen, vallen, verdwalen, materiële schade, fysieke belastbaarheid, gebrek aan motorische- en technische vaardigheden, steile hellingen, nat, onderkoeling	<ul style="list-style-type: none"> • ondergrond • goede, verzorgde wegen • richtingaanwijzers • terreinvormen vooraf bestuderen • opvragen stratenplan
Weer zon neerslag nevel/mist wind koude onweer	zonnebrand, zonnesteek, hittedslag onderkoeling, gladheid, nat oriëntatieproblemen onderkoeling onderkoeling bliksemingslag	<ul style="list-style-type: none"> • in elke situatie de gepaste gedragsregels kennen en kunnen toepassen • juiste kledij • rustmomenten inbouwen • schuilen • juiste info inwinnen betreffende weersomstandigheden
UITRUSTING		
Lichaamsbescherming kledij schoeisel hoofdbescherming handenbescherming	onderkoeling nieuwe, niet ingelopen schoenen zonneslag brandwonden	<ul style="list-style-type: none"> • juiste info inwinnen betreffende weersomstandigheden
Sportuitrusting inliners, skates, fiets, klimgordel, helm, reddingsvest	vallen, fysieke belastbaarheid, overmoedig, verdrinken	<ul style="list-style-type: none"> • vooraf technische controle van sportuitrustingen en/of deze van derden • juiste keuze materiaal • efficiënt gebruik materiaal
MENS		
geslacht leeftijd fysieke belastbaarheid psychische belastbaarheid motorische capaciteiten cognitieve capaciteiten	rollenpatroon, ontwikkelingsgebonden, te zwaar, conditie, gezondheidstoestand, fitheid, motivatie, ingesteldheid, incasseringsvermogen, technische vaardigheid, capaciteiten toepassen van..., reglementering, kennis, inzicht, gevaarlijke acties, ondoordachte, niet aangepaste acties	<ul style="list-style-type: none"> • elk leerproces begint met het juist inschatten van de beginsituatie • doordachte progressie doorvoeren • realiseren van logisch leerproces • en verwittigd man is er twee waard!!

2.1.2.3. VERANTWOORDELIJKHEID IN DE RUIE BETEKENIS?

De initiatiefnemer/begeleider draagt verantwoordelijkheid voor de leerlingen, het materiaal, derden, de infrastructuur, de natuur,...

Verantwoordelijkheid gaat verder dan de wettelijke bepalingen omtrent aansprakelijkheid. Een begeleider dient verantwoordelijkheidsgevoel te hebben in de meest ruime zin. Men komt met veel leerlingen en verscheidene situaties in aanraking, telkens is hieraan een verantwoordelijkheidsaspect verbonden.

2.1.2.4. RISICO'S VERSUS MAATREGELLEN

Risico's kunnen verbonden zijn aan:

- ✓ de aard en de wijze van organiseren;
- ✓ het begeleiden;
- ✓ het leerproces dat te vlug doorlopen wordt;
- ✓ het materiaal,....

Het verloop van een activiteit is tevens een leerproces:

- progressief opdrijven van de moeilijkheidsgraad;
bijvoorbeeld kajak: - aanleren essentiële technieken,
- eerst initiatie op stilstaand water,
- dan zacht stromend water,
- goed gedoseerde spreiding van prikkels of opdrachten.

*Risico's kunnen verbonden zijn aan de **begeleiding** indien:*

- zij het verloop van de activiteiten niet in de hand kan houden;
- zij niet voldoende technische bagage of weet heeft van de activiteit om te anticiperen op mogelijke gevaren:
 - de juiste kwalificatie en ervaring zowel 'technisch' als 'pedagogisch' is noodzakelijk,
 - een L.O. diploma is niet altijd voldoende (alpinisme, kajak, ski,...),
 - 100% inzet en aandacht is noodzakelijk, omdat de sfeer meestal 'losser' is;
- leidersstijl: een juiste leidersstijl is nodig: leerlingen profiteren van de plots vrijere omgang;
- psychologisch inzicht: aandacht voor alle signalen die leerlingen uitzenden (begeleiders zeggen soms 'bijt maar op je tanden', maar wat als de leerling er helemaal doorzit?);
- juiste afspraken maken met de groep;
- noodsignalen:
 - rust-, ontmoetingsplaatsen,
 - temporegelaars,
 - leiders van subgroepen;
- controle van het gebruikte materiaal;
- procedure bij ongevallen uitwerken:
 - wie verwittigt hulpdiensten, school, ouders,
 - wie blijft bij de groep,
 - waar kan je hulp invoeren, telefoneren;
- maatregelen i.v.m. EHBO:
 - materiaal,
 - wie kan EHBO toedienen,
 - is men op de hoogte van technieken
 - o reanimatie
 - o redding bij ongewild in water terechtkomen
 - o onderkoeling;
- verzekering: in orde maken, polis nagaan of bijkomende verzekering afsluiten:
 - ook voor bijkomende begeleiders,
 - eisen van verzekering nagaan (reddingsvest, fietshelm, ...),
 - eisen van verzekeringsmaatschappij zijn niet noodzakelijk de minimumeisen!

*Risico's kunnen verbonden zijn aan het **tijdstip**, afhankelijk van:*

- seizoen;
- leeftijd van leerlingen;
- weersomstandigheden.

*Risico's kunnen verbonden zijn aan de **plaats** waar iets geprogrammeerd wordt:*

- keuze van de plaats in functie van moeilijkheidsgraad: steeds van gemakkelijk naar moeilijk;
- bereikbaarheid van een hulppost (telefonisch of persoonlijk);
- bekendheid van de begeleiding met de omgeving;
- alternatieven (plotse weersverandering, schuilen).

*Risico's kunnen liggen bij de **leerlingen** zelf:*

- zijn de leerlingen gemotiveerd, nemen zij zelf een initiatief;
- info aan de deelnemers over doel, verloop, kledij, gevaren, ... ;
- info van de deelnemers over:
 - de gezondheidstoestand,
 - de fysieke conditie,
 - ev. bijzondere mentale, fysieke, medische kenmerken.

Veel lijkt vanzelfsprekend en toch.

Controleer of iedereen, personeelsleden met diverse opdrachten en de leerlingengroep, de vereiste opleidingen en instructies heeft ontvangen.

Waak erover dat deze instructies ook worden opgevolgd.

Omwille van mogelijke risico's moeten bepaalde activiteiten niet noodzakelijk geschrapt worden. De leerling wordt in het dagelijkse leven buiten de school ook met dergelijke activiteiten geconfronteerd. Hij/zij dient te leren hoe deze activiteiten op een veilige manier kunnen beoefend worden.

2.2. Procedure

2.2.1. Voorbereiding van de activiteiten

2.2.1.1. WAT MOET LANG VOORAF GEBEUREN?

- Een visie bepalen: vorm, inhoud, moeilijkheidsgraad en progressie.
- Het aanbod bepalen.
- Welke activiteit kiezen we en waarom? Houden we rekening met het niveau, de motivatie, de leeftijd van de leerlingen en de leerkrachten?
- Een timing vastleggen + bespreken met directeur.
- Nodige reserveringen verrichten.
- Tot taakverdeling komen met collega's.
- Kan de leerkracht zelf instaan voor de begeleiding of doet men beroep op externen.
- De infokanalen kiezen naar alle betrokkenen.
- De organisatiedraaiboeken uitwerken en ter beschikking stellen.

Een extra-muros-activiteit wordt gemeld met het daarvoor bestemde **activiteitenformulier**.

2.2.1.2. WAT DIENT EEN WEEK VOORAF TE GEBEUREN?

- De afspraken checken.
- Aanpassingen bijsturen.
- Vervangingen en verschuivingen doorvoeren.
- Het adressenbestand en draaiboek organisatie op punt stellen.
- Alle betrokkenen de nodige info bezorgen.

2.2.2. Uitvoering van de activiteit

2.2.2.1. WAT MOET DE DAG ZELF GEBEUREN?

- afspraken rond vertrekplaats en uur respecteren, reisformulier invullen;
- aanwezigheden noteren;
- samenwerking met collega's of derden optimaliseren;
- het dagverloop met alle mogelijke onderbrekingen duidelijk vooropstellen en realiseren;
- zorgen voor een optimale sfeer;
- in functie van de veiligheid steeds de juiste beslissingen nemen.

2.2.3. Nazorg

- De activiteiten evalueren in functie van de volgende organisatie.
- Alle materialen terug bezorgen en terugplaatsen.
- De bevindingen doorspelen naar alle betrokkenen.
- Eventuele ongevallen met de grootste zorg opvolgen.
- Iedereen bedanken voor zijn/haar inzet en medewerking.
- Afwezigheden controleren op geldigheid.

2.2.4. Wat te doen bij ongeval?

- Vermijd paniek, blijf rustig.
- Verzamel de leerlingen en begeleiders op een andere, veilige plaats.
- Bel direct om hulp (100, 101, 112).
- Vermeld volgende info:
 - waar: waar is de plaats van het ongeval;
 - wat: wat er is gebeurd;
 - hoe: hoeveel gekwetsten, wie is gekwetst;
 - welke: welke kwetsuren;
 - welke maatregelen werden genomen;
 - telefoonnummer - school - contactpersonen;
 - zorg ervoor dat wie de hulpdiensten verwittigd heeft, bevestigt dat hij zijn opdracht uitgevoerd heeft.
- Verwittig de school en de directie.

2.2.5. Stappenplan bij de organisatie van een extra-muros-activiteit

- a. Er wordt een risicoanalyse opgemaakt van de geplande EMA.
- b. De organiserende leerkracht vult het activiteitenformulier in.
- c. De directie geeft de goedkeuring voor de activiteit onder voorbehoud.
- d. Het activiteitenformulier wordt samen met de risicoanalyse ter advies voorgelegd aan de preventieadviseur van de school.
- e. De preventieadviseur controleert de risicoanalyse en geeft advies omtrent de voorgestelde maatregelen. Na gunstig advies overhandigt hij het reisformulier, de nodige controlelijsten, infodocumenten en noodprocedures aan de organiserende leerkracht en geeft hierbij uitleg en eventueel verder advies. Hij tekent het activiteitenformulier.
- f. De directie geeft een definitief akkoord.
- g. Een kopie van het getekende activiteitenformulier en de risicoanalyse wordt overhandigd aan de preventieadviseur. Een kopie van het getekende formulier wordt eveneens bezorgd aan andere verantwoordelijken.
- h. Op de dag van de activiteit wordt het reisformulier ingevuld (vóór vertrek!), en samen met de aanwezigheidslijst van de deelnemers afgegeven op het secretariaat van de school, of gedeponereerd in de brievenbus bij vertrek buiten de schooluren.
- i. De extra-muros-activiteit wordt naderhand geëvalueerd. Eventuele aandachtspunten die voortvloeien uit de evaluatie worden besproken binnen het overlegorgaan van de school.

2.3. Formulieren

- activiteitenformulier
- reisformulier
- toestemming voor minderjarigen om naar het buitenland te gaan
- noodplan / noodprocedures
- evaluatie EMA
- info en checklisten naargelang de activiteit